

משנה תענית פרק ב'

(א) [א] סדר תעניות כיצד?

מוציאין את התבה לרחובה שלעיר; ונותנין אפר מקלה על גבי התבה, ובראש הנשיא ובראש אב בית דין; וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו.

הזקן שבהן אומר לפניהם דברי כבושים: אחינו, לא נאמר באנשי ינוה: "וירא האלהים את שקם ואת תעניתם", אלא "וירא האלהים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה" (יונה ג:); ובקבלה מהוא אומר? "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם, ושובו אל יי אלהיכם" (יואל ב:); וגו'.

(ב) [ב] עמדו בתפלה, ומורידין לפני התבה זקן ורגיל, ויש לו בנים וביתו ריקם, כדי שיהא לבו שלם בתפלה. ואומר לפניהם עשרים וארבע ברכות: שמונה עשרה שבכל יום, ומוסיף עליהם עוד שש,

(ג) ואלו הן: זכרונות ושופרות, "אל י בצרתה ליי", "אשא עיני אל ההרים", "ממעמקים קראתיך יי", "תפלה לעני כי יעטף".

[ג] רבי יהודה אומר: לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות, אלא אומר תחתייהם: "רעב פי יהיה בארץ, דבר" וגו', "אשר היה דבר יי אל ירמיהו על דברי הבצרות", ואומר חותמותיהם.

(ד) [ד] על הראשונה הוא אומר: מי שענה את אברהם בהר המוריה, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה; ברוך אתה יי גואל ישראל.

[ה] על השניה הוא אומר: מי שענה את אבותיכם על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה; ברוך אתה יי זוכר הנשכחות.

[ו] על השלישית הוא אומר: מי שענה את יהושע בגלגל, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה; ברוך אתה יי שומע תרועה.

[ז] על הרביעית הוא אומר: מי שענה את שמואל במצפה, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה; ברוך אתה יי שומע צעקה.

[ח] על החמישית הוא אומר: מי שענה את אליהו בהר הכרמל, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה; ברוך אתה יי שומע תפלה.

[ט] על הששית הוא אומר: מי שענה את יונה ממעי הדגה, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה; ברוך אתה יי העונה בעת צרה.

[י] על השביעית הוא אומר: מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה; ברוך אתה יי המרחם על הארץ.

(ה) [יא] מעשה בימי רבי חלפתה ובימי רבי חנניה בן תרדיון, שעבר אחד לפני התבה, וגמר את כל הברכה, וענו אחריו: "אמן".

תקעו, הפהנים, תקעו! מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה.

הריעו בני אהרן, הריעו! מי שענה את אבותיכם על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. וכשבא דבר אצל חכמים, ואמרו: לא היו נוהגים כן, אלא בשער מזרח.

(ו) [יב] שלוש תעניות הראשונות, אנשי משמר מתענים ולא משלימים, ואנשי בית אב לא היו מתענים. שלוש שניות, אנשי משמר מתענים ומשלימים, ואנשי בית אב מתענים ולא משלימים.

שבע אחרונות, אלו ואלו מתענים ומשלימים, דברי רבי יהושע.

וחכמים אומרים: שלוש תעניות הראשונות, אלו ואלו לא היו מתענים.

שלוש שניות, אנשי משמר מתענים ולא משלימים, ואנשי בית אב לא היו מתענים.

ושבע אחרונות, אנשי משמר מתענים ומשלימים, ואנשי בית אב מתענים ולא משלימים.

(ז) [יג] אנשי משמר מתרין לשתות יין בלילות, אבל לא ביימים; ואנשי בית אב, לא ביום ולא בלילה.

אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספור ומלכבס, ובחמישי מתרין, מפני כבוד השבת.

(ח) [יד] כל הכתוב במגלת תענית "דילא למספד", לפניו אסור, ולאחריו מתר.

רבי יוסה אומר: לפניו ולאחריו אסור.

"דילא להתעניא", לפניו ולאחריו מתר; רבי יוסה אומר: לפניו אסור, ולאחריו מתר.

(ט) [יה] אין גוזרין תענית על הצבור כתחלה בחמישי, שלא להבקיע השערים, אלא שלוש תעניות הראשונות, שני וחמישי ושני, ושלוש שניות, חמישי ושני וחמישי.

רבי יוסה אומר: פֶּשֶׁם שְׁאִין הָרָאשׁוֹנוֹת בְּחִמְיָשִׁי, כִּךְ לֹא שְׁנִיּוֹת וְלֹא אֶחְרוֹנוֹת.
(א) [וי] אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית בְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים, בְּחִנְכָּה וּבְפֹרִים.
אִם הִתְחִילוּ, אֵין מְפַסְקִין, דְּבָרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל.
אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אָף עַל פִּי שְׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל "אֵין מְפַסְקִים", מוֹדָה הִזְה שְׁאִין מְשַׁלְמִין.
וְכֵן תִּשְׁעָה בְּאֵב שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּעָרְב שַׁבָּת.

תוספתא תענית א'

(ח) סדר תעניות כיצד, מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין עליה אפר מקלה, ולא היו מתעלפין עליה, אחד יושב ומשמרה כל היום. זקן שבהם או' לפנייהם דברי כיבושין, בניי, יתבייש אדם מחבירו, ואל יתבייש אדם ממעשיו, מוטב יתבייש אדם מחבירו, ואל יהא הוא ובניו מציבין ברעב, וכן הוא או' למה צמנו ולא ראית תדע, מהו משיבו, הן ביום צומכם וגו' הן לריב ומצה תצומו וגו' הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם וגו', אלא אי זהו צום שאני רוצה בו, פתח חרצובות רשע. אם היה שרץ בידו של אחד, אפי' טובל בשילוח ובכל מימי בראשית, אינו טוהיר לעולם, השליך שרץ מידו, עלתה לו טבילה בארבעים סאה, וכן הוא אומ' ומודה ועוזב ירוחם ואו' נשא לבבינו אל כפים וגו'.

(ט) או' לפנייהן עשרים וארבע ברכות, שמונה עשרה שבכל יום, ושש היה מוסיף.
(י) שביעית, סמכוס או' משפיל הרמים, היא ברכת המינין. היכן אומ', בין גואל לרופא חולים. עונין אמן על כל ברכה וברכה, תוקעין ומריעין ותוקעין, כך היו נוהגין בגבולין.
(יא) במקדש מה הן או', ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ואין עונין אמן במקדש. מנין שאין עונין אמן במקדש, שנ' קומו וברכו את ה' אלהיכם וגו'. מנין על כל ברכה וברכה ועל כל תהלה ותהלה, שנ' ומרומם על כל ברכה ותהלה, על כל ברכה וברכה, ועל כל תהלה ותהלה.
(יב) על הראשונה הוא אומ' ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו וגו'.

(יג) וחזן הכנסת או' להם תקעו הכהנים תקעו, וחוזר ואו' להם מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. תוקעין ומריעין ותוקעין. על השנייה הוא או' ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ברוך זוכר הנשכחות, והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו. וחזן הכנסת או' להן הריעו בני אהרן הריעו, וחוזר ואו' להן מי שענה משה ואבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה. תוקעין ומריעין, אחת תקיעה ואחת הרעה, אחת תקיעה ואחת הרעה, עד שיגמור את כולם, וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניא בן תרדיון בסיכני. וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח בלבד.

תוספתא תענית ב'

(א) ארבע משמרות עלו מן הגולה, ידעיה חרים פשחור ואמר, עמדו נביאים שבירושלם ועשאו עשרים וארבע משמרות, ובללום והטילום לתוך קלפי, בא ידעיה ונטל חמש והוא, הרי כן שש, בא חרים ונטל חמש והוא, הרי שש. בא פשחור ונטל חמש והוא, הרי שש, בא אמר ונטל חמש והוא, הרי שש. וכך התנו עמהן הנביאים שאפלו יהויריב עולה מן הגולה לא יהא אחד מכם נדחה מפניו, אלא יעשה טפילה לו. עמדו ראשי משמרות וקבעו את עצמן בבתי אבות.

(ב) כל משמר שיש בו ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה. משמר שיש בו ארבעה, שלשה מקריבין שני, שני ימים, ואחד מקריב אחד. משמר שיש בו חמשה, שלשה מקריבין שני, שני ימים, ושנים מקריבין יום אחד. משמר שיש בו ששה, חמשה מקריבין חמש ימים, ואחד מקריב שני ימים. משמר שיש בו שבעה, כל אחד ואחד מקריב יומו, משמר שיש בו שמונה, ששה מקריבין ששה ימים, ושנים מקריבין יום אחד. משמר שיש בו תשעה, חמשה מקריבין חמשה ימים, וארבעה מקריבין שני ימים. יש מהן שקבעו עצמן לעולם, הבא בשבת, בא בשבת לעולם, לאחר שבת, לאחר שבת לעולם. יש מהן שמגדילין פעם אחת בחודש, יש מהן שמגדילין פעם אחת בשנה, יש מהן שמגדילין פעם אחת בשבוע, ויש מהן שמגדילין בכל משמר ומשמר. כל שמכיר את משמרתו ואת בית אב שלו, והוא מבתי אבות קבועין, אין אסור אלא אותו היום בלבד. כל שמכיר את משמרתו ואין מכיר את בית אב שלו, והוא מבתי אבות קבועין, אסור כל אותה שבת. כל שאין מכיר לא את משמרתו ולא את בית אב שלו, והוא מבתי אבות קבועין, אסור כל אותו חודש, ר' אומ' אומ' אני שיהא זה אסור לעולם, אלא

שתקנתו קלקלתו. מפני מה אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים, שאם תכבד העבודה על אנשי בית אב יסמכו עליהן.

(ג) אנשי בית אב, לא ביום ולא בלילה, מפני שהן תדירין בעבודה. אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס, בין משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית, ר' יוסה או' משחרב הבית מותרין, מפני שאבל הוא להם. (ד) יום שיני וחמשי הוחדו לתענית צבור, ובהן בתי דינין יושבין בעיירות, ובהן נכנסין לבתי כנסיות וקורין, ובהן מפסיקין למקרא מגלה. מה בין תענית צבור לתענית יחיד, תענית צבור אוכלין ושותין מבעוד יום מה שאין כן בתענית יחיד, תענית צבור נכנסין לבתי כנסיות וקורין, מה שאין כן בתענית יחיד, תענית צבור מוציאין את התיבה לרחובה של עיר, מה שאין כן בתענית יחיד, תענית צבור מתפללין עשרים וארבע ברכות, מה שאין כן בתענית יחיד, תענית צבור כהנים נושאים כפיהן ארבעה פעמים ביום, מה שאין כן בתענית יחיד, תענית צבור אין מפסיקין לימים טובים הכתובים במגלה, מה שאין כן בתענית יחיד.

(ה) מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, אמרו לו לר' ליעזר וסיפר, לר' יהושע, ורחץ. אמ' להם ר' יהושע צאו והתענו על מה שהתעניתם. כל זמן שהיה רבן גמליאל קיים היתה הלכה נוהגת בדבריו, לאחר מיתתו של רבן גמליאל בקש ר' יהושע לבטל את דבריו, עמד ר' יוחנן בן נורי על רגליו ואמר, חזי אנא, בתר רישא גופא אזיל, כל זמן שהיה רבן גמליאל קיים היתה הלכה נוהגת כדבריו, עכשיו שמת בקשתם לבטל את דבריו. אמ' ר' יהושע אנו שומעין לך, נקבעה הלכה כדברי רבן גמליאל, ולא עירער אדם על דבריו.

(ו) בשבתות ובימים טובים מותר להתענות לפניהם ולאחריהם. מפני מה אילו אסורין ואילו מותרין, אילו מדברי תורה, ואין דברי תורה צריכין חזוק, ואילו דברי סופרים, ודברי סופרים צריכין חזוק. אבא יוסי בן דוסאי אומ' משם ר' יוסה הגלילי נשבע שיתענה בערב שבת הרי זו שבועת שקר.

(ז) תשעה באב שחל להיות בערב שבת, אוכל אדם כביצה ושותה אפי' כביצה, כדי שלא יכנס זה כשהוא מעונה, דברי ר' יהודה, ר' יוסה אומ' הרי זה מתענה ומשלים. אמ' לו ר' יוסה אי אתה מודה בתשעה באב שחל להיות אחר שבת שאוכלין ושותין מבעוד יום, מה לי נכנס לה מעונה מה לי יצא ממנה מעונה, אמ' לו לא אם אמרת בזה, שאוכלין ושותין כל היום, תאמר בזה שאין אוכלין ושו' אלא משחשיכה.

משנה ראש השנה ד, ה

סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם...